

Riegl, Martin. Proměny politické mapy po roce 1945

Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 238 s. ISBN 978-80-247-4111-6

David Kolumber*

Problematicke proměn politické mapy světa, tedy ve své podstatě vzniku a zániku států, není v českých podmínkách věnována náležitá pozornost. Zpravidla je tato materie v základních rysech řešena státovědnými publikacemi, popř. v příručkách týkajících se politické geografie. Dostupná česká díla se navíc zaměřují spíše na parciální oblasti anebo zkoumanou látku podávají ve velmi koncentrované podobě. Český čtenář je proto odkázán na zahraniční komplexní díla, z nichž nejvýznamnější je patrně Crowfordova rozsáhlá monografie *The creation of states in international law* (2. vyd., Oxford 2006).

Nejprve bych se v souvislosti s monografií *Proměny politické mapy po roce 1945* Martina Riegla rád zaměřil na otázku použitých pramenů a literatury. Jak jsem již naznačil v úvodu, autorem zpracovaná problematika není v českém prostředí komplexně zpracována, a proto autor musel při své práci sáhnout zejména po zahraničních zdrojích. Pracuje-li autor ve své publikaci s českými prameny, tyto zpravidla ilustrují autorem analyzovanou problematiku na konkrétních příkladech. Osobně se domnívám, že právě okolnost absence relevantních českých zdrojů má za následek objektivní nutnost použití nečeských termínů, a proto autor ve své práci ve velké míře používá originální, zejm. anglickou terminologii (*collapsed state, juridicial statehood* aj.). Souboru zdrojů a jejich přehledu v závěrečných partiích knihy v zásadě není co vytknout, snad bych se jen osobně přikláněl k rozčlenění přehledu použité literatury přinejmenším na primární a sekundární. V případě sborníků autor zmiňuje jednak sborník jako celek a současně uvádí i jednotlivé příspěvky (sborník *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti*; srov. s. 197, 199, 201 a 202), což je ale pochopitelné, když autor v textu své publikace nepoužívá k odzdrojování a citacím poznámkový aparát, nýbrž cituje a odkazuje již v textu práce.

Z hlediska použité metodiky je třeba říci, že samotná práce neobsahuje žádnou výslovnou zmínku o použité metodologii. Bylo by ovšem chybné se domnívat, že autor při své práci žádnou vědeckou metodu

nepoužil; osobně nacházím přítomnost zejména metody komparativní, analytické, deduktivní, historické a pochopitelně, s ohledem na charakter díla, deskriptivní. Absence výslovné zmínky patrně souvisí s tím, že publikace směřuje k širokému okruhu čtenářů. Mám ostatně za to, že výslovná zmínka o metodologii by nalezla odezvu především (a patrně pouze) u akademické obce.

Celkově má recenzovaná publikace 16 kapitol, mezi něž není text rozvrhnut rovnoměrně: zatímco sedmá kapitola, věnující se zániku státu, je na pouhých třech stranách, kapitola věnující se těžišti autorova díla – typologii kvazistátů – se nachází na 43 stranách.

Formální a grafická úroveň práce je dobrá, autor nenaдуžívává odlišného řezu písma, tabulky jsou zřetelné, přehledné a čitelné. Snad jen u grafů počtu kvazistátů v letech 1946 až 2009 (s. 193) a kategorie kvazistátů (s. 194) bych se přiklonil také k tabulce hodnot.

V první kapitole práce se autor věnuje problematice mezistátního systému před rokem 1945, v němž je naznačen ústřední pojem determinující mapu Evropy, a to Vestfálský mír. Autor současně akcentuje skutečnost, že tento ústřední pojem je vázán na evropocentrické vnímání světa. Ve druhé kapitole podává autor definici státu a v tomto směru zmiňuje nejvýznamnější autority (Weber, Kelsen, Jellinek). Tento celek autor uzavírá shrnutím, že suverénní stát musí splňovat čtyři pojmové znaky, a to existenci teritoria, obyvatelstva, vnitřní a vnější suverenity (tyto znaky autor dále rozebírá). Ve třetí kapitole se autor věnuje procesu dekolonizace, jenž byl svého času důvodem prudkého nárůstu počtu nových států. Dekolonizace je přehledně rozebrána na jednotlivých kontinentech a autor také naznačuje i potencionální další vývoj doposud existujících závislých území. Obsáhle se autor ve čtvrté kapitole věnuje problematice mezinárodního uznání státu a v této souvislosti zmiňuje konkrétní příklady (Guinea-Bissau, Saharawinská arabská demokratická republika, Rhodesie, Kosovo, Severokyperská turecká republika). V závěru této kapitoly podává seznam kvazistátů v letech 1946 až 2009, když kromě názvu a doby existence zmiňuje i faktory omezující status suverénního státu. V páté kapitole se zabývá přístupy mezinárodního společenství k existujícím státům. Do šesté kapitoly se projektuje vývoj, kdy je dosavadní vestfálský systém nahrazován systémem postmoderním (éra integrace, existence entit s absencí některého z pojmových znaků

* Mgr. David Kolumber, student doktorského studia na Katedře ústavního práva a politikologie Právnické fakulty MU v Brně a asistent soudce na Okresním soudu ve Zlíně. E-mail: d.kolumber@seznam.cz.

státu), přičemž i v této otázce autor cituje autority (Sørensen, Weber, Herbst). Sedmá kapitola je věnována zániku státu. V kontextu této problematiky je třeba uvést, že tato materie je v českém prostředí dlouhodobě přehlížena, byť období čtyřiceti let komunistické predominance by naopak mohlo naznačovat, že koncept zániku státu bude podrobněji rozpracován, a to zejména v souvislosti s myšlenkou tzv. „odumření státu“, jež byla přítomna v dílech tehdejších „klasiků“ (Marx, Kardelj...). Autor v souvislosti se zánikem státu zmiňuje v sedmé kapitole zchátralé státy, *failed states* a *collapsed states*. V osmé kapitole se autor věnuje kvazistátům ve světě obecně a v souvislosti s tím současně upozorňuje na terminologickou nejednotnost této anomální politické entity. Dále jsou, v deváté kapitole, zmiňovány faktory směřující k omezení suverenity státu. V relaci k této otázce je zejména citován již zmíněný Crawford. Ve velmi stručné desáté kapitole (jeden a půl strany), jsou zmíněna pojetí kvazistátu a konečně i sám autor tento termín definuje, a to jako politicko-geografickou entitu nároklující si status suverénního státu, jenž nicméně nespĺňuje charakteristiky státu, které tvoří jádro států (srov. s. 76). V jedenácté kapitole jsou zmíněny teorie rozpadu státu, tyto jsou rozděleny na mezinárodně-politické, ekonomické a sociologické. Dále se autor zabývá analytickým modelem CAST (*The Conflict Assessment System Tool*), jenž představuje pokus o syntézu jednotlivých teorií rozpadu státu. Ve dvanácté kapitole je akcentován význam politické geografie teritoria a ve třinácté kapitole autor upozorňuje na proměnu nahlížení na otázku legitimacy státu po druhé světové válce. Třináctou kapitolou je pomyslně uzavřena teoretická část publikace, neboť od čtrnácté kapitoly již lze hovořit o části analytické, v níž autor rozebírá rozdíly mezi jednotlivými kvazistáty, zmiňuje zpracované typologie nezvyklých politických jednotek a neopomíná ani zmínku o přístupu vybraných autorů ke zkoumané problematice (kapitoly 14 a 15). Až na straně 116 (!) je vysvětlen pojem *failed state*, jenž je jedním z ústředních pojmů publikace. Tento koncept je dále rozebírán a je naznačena také jeho systematika v díle různých autorů. Dále autor rozebírá rozličné typologie kvazistátů, jakož i jejich mezinárodní postavení. Typologie je přehledně shrnuta v tabulce na stranách 156 až 159, na níž navazuje další tabulka, a to s přehledem kvazistátů (s. 166 až 180). Kromě názvu, data vzniku, resp. doby trvání (jako státu), a doby existence kvazistátu, je uveden i důvod, pro který autor konkrétní entitu považuje za kvazistát. Jednotlivé uvedené kvazistáty jsou v tabulce kategorizovány s odkazem na autorem zpracovanou typologii, přičemž autor neopomíná skutečnost, že typ kvazistátu se v čase u jednotlivých entit mohl měnit. V šestnácté kapitole je věnována pozornost aktuálnímu vývoji, kdy někteří autoři dokonce hovoří o erozi státní suverenity. V tomto smě-

ru autor zmiňuje plenární nález Ústavního soudu z 26. listopadu 2008, sp.zn. Pl. ÚS 19/08. V závěru autor své dílo rekapituluje.

Vadu práce spatřuji v opakovaném používání pojmů bez jejich bližšího definování, popř. situace, kdy je použitý termín definován až několik stran či kapitol po svém prvním užití. Na první pohled by bylo možné vytknout i opakování některých pasáží, ovšem tato kritika by byla nesmírně laciná, neboť ve vztahu k časově vymezenému období (1945–2009) se autor musel vypořádat s omezeným objemem příkladů, které ve své práci mohl využít. Osobně bych ale přivítal více příkladů v podkapitole věnující se syntéze teorií rozpadu státu. Absence výslovného rozdělení práce na část teoretickou a analytickou ničemu nevadí, ovšem ve vztahu podkapitol 14.7 a 14.8 mám za to, že podkapitola 14.8 je podle svého obsahu pokračováním výčtu z předcházející podkapitoly, neboť jinak by vymezení pojmu výčtem o jediném prvku [„*mezinárodně neuznané entity lze (...) rozdělit na mezinárodně neuznané kvazistáty*“; s. 143] postrádalo logiku. V relaci k recentnímu vývoji by nebylo na škodu naznačit koncept tzv. sdílené suverenity, o níž v souvislosti s evropskou integrací hovoří také samotným autorem zmíněný nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 19/08. Byla-li by publikace určena primárně právníké veřejnosti, bylo by v tomto ohledu vhodné zahrnout také otázku vztahu mezi vnitrostátním a mezinárodním právem (monistický, dualistický přístup).

Navzdory výše uvedeným výtkám je nicméně možné uzavřít, že předložená práce významně obohacuje nejen oblast politické geografie, ale také oblast státovědy. Přínos práce je zejména v pečlivé práci autora, který zejména zpracování přehledu a typologie kvazistátů musel věnovat nemálo času. Tato mimořádná a svědomitá práce si zaslouží obdiv a uznání. Lze současně kladně hodnotit, že autor pracuje se zahraničními zdroji, nicméně recenzovaná monografie není jejich antologií. Přehled literatury prokazuje, že se autor ve své práci neomezil pouze na několik málo stěžních děl. Kladem předložené práce je také přítomnost věcného a jmenného rejstříku. K úvaze autora bych osobně dal také zvláštní kapitolu, v níž by autor přehledně shrnul v knize obsažené pojmy a tyto v základních rysech definoval, anebo aby ve věcném rejstříku byla strana s vymezením pojmu zvýrazněna odlišným řezem písma. Předložená publikace představuje podstatný posun ve zkoumání problematiky „kvazistátu“ v období po druhé světové válce, neboť dosavadní historická schémata pojetí státu v důsledku dynamiky vývoje a procesů globalizace a integrace přestávají platit. Kniha je vhodná pro laickou veřejnost se zájmem o historii, geografii, ale také pro studenty státovědy, historie a politické geografie.